

Radosław Pastuszko

Klasyfikacja (typy) umów przekazania gospodarstwa rolnego za świadczenia emerytalno-rentowe

1. Wprowadzenie

Próba klasyfikacji umów zawieranych w związku z uzyskaniem rolniczych świadczeń emerytalno-rentowych wymaga w pierwszym rzędzie chronologicznego przedstawienia ewolucji ustawodawstwa socjalnego w rolnictwie. Zabieg ten wdaje się konieczny, ponieważ poszczególne umowy zawierane były w różnych okresach oraz na podstawie różnych ustaw. Mimo że w większości regulacje te zostały formalnie uchylone, to jednak zawarte na podstawie ówczesnie obowiązującego ustawodawstwa umowy nadal wywołują skutki, zwłaszcza w sferze prawa własności. Należy w tym miejscu przytoczyć stanowisko Trybunału Konstytucyjnego, zgodnie z którym formalne uchylenie lub zmiana przepisu nie zawsze oznacza zupełną utratę mocy obowiązującej wyrażonych w nim norm prawnych. W szczególności za przepis zachowujący moc obowiązującą należy uznać taki przepis, który został wprawdzie formalnie derogowany, ale nadal ma zastosowanie do ustalania i oceny skutków zdarzeń zaistniałych przed formalnym uchyceniem danego przepisu¹. Zasadność analizy umów zawieranych na podstawie ustaw formalnie uchylonych wyznaczona jest ponadto jednoznacznie przez art. 119 ust. 1 obecnie obowiązującej ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społec-

---

¹ Wyrok TK z dnia 31 stycznia 2001 r. P 4/99, OTK ZU 2001, nr 1, poz. 5; por. cyt. tam dalsze orzecznictwo.

nym rolników (Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm.), zgodnie z którym skutki prawne umowy o nieodpłatne przekazanie gospodarstwa rolnego następcy, zawartej w myśl dotychczasowych przepisów, ustala się według tych przepisów.

2. Ewolucja ustawodawstwa emerytalnego w rolnictwie

System zaopatrzenia emerytalno-rentowego zapoczątkowany został ustawą z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin², która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1978 r.

Z kolei z dniem 1 stycznia 1983 r. w życie weszła ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin³. Ustawa emerytalna z 1982 r. została poddana istotnym zmianom w drodze ustawy z dnia 24 lutego 1989 r. o zmianie ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin oraz o zmianie ustawy o podatku rolnym z dniem 28 lutego 1989 r.⁴ Kolejna poważna nowelizacja ustawy z 1982 r. miała miejsce w drodze „epizodycznej” ustawy z dnia 24 lutego 1990 r. o niektórych warunkach funkcjonowania ubezpieczenia społecznego rolników indywidualnych i członków ich rodzin w 1990 r., która weszła w życie 13 marca 1990 r. z mocą od 1 stycznia 1990 r.⁵

Od dnia 1 stycznia 1991 r. obowiązuje ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników⁶.

Uzupełniającą funkcję względem systemu emerytalno-rentowego pełni instytucja rent strukturalnych. Do polskiego porządku prawnego renty

---

² Dz.U. Nr 32, poz. 140 – cyt. dalej jako ustawa z 1977 r. Na podstawie art. 76 ust. 1 ustawy wydane zostało rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 1977 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym rolników oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz.U. Nr 37, poz. 166), cyt. dalej jako rozp. wyk. z 1977 r.

³ Dz.U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133 ze zm. – cyt. dalej jako ustawa z 1982 r.

⁴ Dz. U. Nr 10, poz. 53; art. 1 pkt 9 i art. 8 cyt. ustawy weszły w życie z mocą wsteczną z dniem 1 stycznia 1990 r.

⁵ Dz.U. Nr 14, poz. 90 ze zm. (poza art. art. 6 pkt 10, 18, 20-22 oraz art. 9, które weszły w życie z dniem 1 kwietnia 1990 r. oraz art. 6 pkt 4 lit. b i pkt 9, który wszedł w życie z dniem 1 lipca 1990 r.) – cyt. dalej jako ustawa nowelizująca z 1990 r.

⁶ Dz.U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm. – cyt. dalej jako u.u.s.r. bądź ustawa z 1990 r.

strukturalne zostały wprowadzone ustawą z dnia 26 kwietnia 2001 r. o rentach strukturalnych w rolnictwie, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2002 r.⁷

Obecnie w krajowym porządku prawnym podstawę normatywną dla rent strukturalnych stanowią: ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej⁸ oraz wydane na jej podstawie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na użytkowanie rent strukturalnych objętej planem rozwoju obszarów wiejskich⁹. Cytowane rozporządzenie weszło w życie z dniem 1 sierpnia 2004 r.

Wskazane ustawodawstwo socjalne wiązało i wiąże uzyskanie świadczeń emerytalno-rentowych (bądź ich wysokości) z „przekazaniem gospodarstwa rolnego”, które to sformułowanie w ewolucji przybierało różne znaczenia.

3. Rodzaje umów związanych z przekazaniem gospodarstwa rolnego

Począwszy od ustawy z dnia 27 października 1977 r. pojawiła się nazwa „umowa o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy” jako odrębny od kodeksu cywilnego typ umowy nazwanej. W kolejnych rozwiązaniach ustawodawca co prawda nadal posługiwał się określeniem „przekazanie gospodarstwa rolnego”, ale stopniowo rozszerzał jego zakres. Należy jednak podkreślić, że na gruncie ustawy emerytalnej z dnia 27 października 1977 r. oraz ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. w pierwotnym brzmieniu „umowa przekazania gospodarstwa następcy” była jedynym dopuszczalnym sposobem przewidzianym w cywilnoprawnym trybie przekazania gospodarstwa osobie fizycznej.

Dalsza liberalizacja społeczno-ekonomiczna sprawiła, że obok istniejącego sposobu przekazania gospodarstwa na rzecz następcy, pojawiły

---

⁷ Dz.U. Nr 52, poz. 539 ze zm. – cyt. dalej jako u.r.s. Ustawa o rentach strukturalnych nie została do dnia dzisiejszego uchylona, jednak zgodnie z art. 26 cyt. ustawy ostateczny termin składania wniosków o przyznanie renty strukturalnej w trybie cyt. przepisów upłynął z dniem 31 grudnia 2003 r.

⁸ Dz.U. Nr 229, poz. 2273 ze zm. – cyt. dalej jako ustawa o wspieraniu OW.

⁹ Dz.U. Nr 114, poz. 1191 ze zm. – cyt. dalej jako r.r.s.

się coraz szerzej przewidziane możliwości przekazania tego gospodarstwa w trybie prawa powszechnego (kodeksu cywilnego). Od wejścia w życie ustawy nowelizującej z dnia 24 lutego 1989 r. przekazanie gospodarstwa mogło nastąpić w drodze umowy sprzedaży.

Dalej idąca zmiana wynikała z ustawy z dnia 24 lutego 1990 r., która nadała wszystkim typowym rodzajom umów prawa powszechnego (umowa sprzedaży, darowizny, dożywocia)¹⁰ funkcję związaną z przekazaniem gospodarstwa rolnego, gdyż z tą konstrukcją ustawodawca funkcjonalnie związał uzyskanie świadczeń emerytalno-rentowych dla rolnika (zbywcy).

Powyższa tendencja została utrzymana w obowiązującej ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r., gdzie oprócz przenoszących własność umów prawa powszechnego „przekazanie gospodarstwa” może nastąpić w drodze pozakodeksowej umowy z następcą oraz umowy zawieranej w celu wykonania umowy z następcą. Należy jednak podkreślić, że od wejścia w życie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. rozporządzenie gospodarstwem rolnym („przekazanie gospodarstwa”) nie jest konieczną podstawą uzyskania podmiotowego prawa do emerytury (renty) rolniczej. Ustawa emerytalna z 1990 r. uzależnia nabycie uprawnień emerytalnych (rentowych) od osiągnięcia odpowiedniego wieku i podlegania ubezpieczeniu przez odpowiedni okres (art. 19 u.u.s.r.). „Przekazanie gospodarstwa” związane jest z zaprzestaniem działalności rolniczej, co stanowi z kolei przesłankę uzyskania uprawnień do emerytury wcześniejszej oraz emerytury (renty) wypłacanej w pełnej wysokości, tzn. wraz z częścią uzupełniającą (art. 19 w zw. z art. 28 u.u.s r.).

Znamienne jest coraz szersze posługiwanie się przez ustawodawcę sformułowaniem „przekazanie gospodarstwa”. W ustawie z dnia 26 kwietnia 2001 r. o rentach strukturalnych posłużono się sformułowaniem „umowa o przekazaniu gospodarstwa rolnego”. Wreszcie pojawiły się dalsze nazwy, jak choćby „umowa przekazania gospodarstwa rolnego lub użytków rolnych” (§ 6 cyt. rozporządzenia RM z dnia 30 czerwca 2004 r.). Bliższa analiza tych sformułowań wskazuje, że nie chodzi o żadną umowę przekazania gospodarstwa rolnego ani użytków rolnych – jako odrębny typ umowy. Jest to znowu posłużenie się (nie do końca chyba świadome)

---

¹⁰ Za wyjątkiem umowy zamiany.

przez ustawodawcę pewną nazwą, w ramach której „przekazanie” gospodarstwa rolnego może stanowić różny typ (rodzaj) umowy prawa powszechnego (umowa sprzedaży, darowizny, dożywocia bądź zamiany).

Począwszy od ustawy z dnia 24 lutego 1990 r. przez przekazanie gospodarstwa rozumie się także wydzierżawienie gospodarstwa. Konstrukcja ta została utrzymana w ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. oraz w cyt. rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 2004 r.

W piśmiennictwie nie zawsze dostatecznie zwraca się uwagę na bardzo istotną ewolucję określenia „umowa przekazania gospodarstwa rolnego”. Jeszcze raz wypada mocno podkreślić, iż z określeniem tym początkowo wiązano określony typ (rodzaj) umowy, którą próbowano klasyfikować z jednej strony jako typową umowę prawa cywilnego (pozakodeksową), a w innych wypowiedziach – jako typową umowę prawa rolnego. Następnie ustawodawca posłużył się sformułowaniem „umowa przekazania gospodarstwa rolnego”, używając niejako zbiorczego oznaczenia, w zakres którego wchodzi typowe umowy z kodeksu cywilnego. Chodzi w tym wypadku głównie o to, aby w związku z zawarciem umowy sprzedaży, darowizny, dożywocia czy nawet umowy dzierżawy zaprzestać prowadzenia działalności rolniczej (art. 28 u.u.s.r.). Każda z tych umów pełni jednocześnie funkcję przekazania gospodarstwa rolnego.

4. Klasyfikacja umów z tytułu przekazania gospodarstwa

Należy w tym miejscu podsumować dotychczasowe rozważania i wyspecyfikować wszystkie rodzaje (typy) umów zawieranych z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego za świadczenia emerytalno-rentowe:

a) umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy (ustawa emerytalna z 1977 r. oraz 1982 r.);

b) umowa nieodpłatnego przekazania gospodarstwa rolnego osobie fizycznej innej niż następcą (ustawa emerytalna z 1982 r. w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lutego 1989 r.);

c) umowa sprzedaży (ustawa emerytalna z 1982 r. w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lutego 1989 r.);

d) umowa przeniesienia własności gospodarstwa na rzecz dowolnej osoby fizycznej albo prawnej stosownie do przepisów kodeksu cywilnego, z wyjątkiem zamiany na inne gospodarstwo rolne (ustawa emerytalna z 1982 r. w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 lutego 1990 r.),

przez co należy rozumieć zawarcie umowy sprzedaży, darowizny, dożywocia na podstawie kodeksu cywilnego;

e) umowa z następcą oraz umowa w celu wykonania umowy z następcą (ustawa emerytalna z 1990 r.);

f) umowy przenoszące własność, zawierane na podstawie kodeksu cywilnego (ustawa emerytalna z 1990 r. oraz przepisów o rentach strukturalnych – tzw. „umowa przekazania gospodarstwa rolnego bądź użytków rolnych”);

g) umowa dzierżawy (ustawa emerytalna z 1990 r. oraz r.r.s.).

Trzeba w tym miejscu wprowadzić istotne zastrzeżenie, iż zarówno ustawa o rentach strukturalnych z 2001 r., jak i obecnie obowiązujące rozporządzenie Rady Ministrów posługują się sformułowaniami „umowa przekazania gospodarstwa rolnego” oraz „umowa przekazania użytków rolnych wchodzących w skład gospodarstwa”. Określenie te nie powinno jednak mylić, nie oznacza ono bowiem jakiegoś nowego rodzaju umowy, należy jedynie zaznaczyć, iż pod tą nazwą kryją się umowy przenoszące własność oraz umowa dzierżawy – zawierane na podstawie kodeksu cywilnego.

Poza powszechnie zawieranymi umowami z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego w obrocie cywilnoprawnym (prawnorolnym) zawierane były incydentalnie następujące umowy:

a) umowa odpłatnego nabycia nieruchomości rolnych przez jednostkę gospodarki uspołecznionej (rolnej) (ustawy emerytalne z 1974 r. oraz 1977 r.);

b) umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy za świadczenie pieniężne (ustawa emerytalna z 1982 r.).

Godzi się również zauważyć, że już począwszy od ustawy emerytalnej z 1977 r. ustawodawca przewidywał odrębne typy (rodzaje) czynności prawnych dokonywanych w związku z regulacją intertemporalną:

a) nieodpłatne przekazanie gospodarstwa rolnego zstępnemu przed wejściem w życie ustawy z 1977 r.;

b) zrzeczenie się własności nieruchomości rolnych przed wejściem w życie ustawy z 1977 r.;

c) nieodpłatne przekazanie gospodarstwa rolnego następcy w drodze umowy zawartej w formie aktu notarialnego po dniu 1 stycznia 1978 r. (ustawa z 1982 r.);

5. Próba oceny charakteru umów związanych z przekazaniem gospodarstwa

Należy poddać analizie przedstawione umowy w aspekcie oceny charakteru stosunku prawnego będącego podstawą zawarcia danej umowy. W literaturze przedmiotu można bowiem wskazać na poglądy, w myśl których umowy zawierane w związku z uzyskaniem świadczeń emerytalno-rentowych w rolnictwie, stanowią typowe umowy prawa rolnego. Kreowane na ich podstawie stosunki prawne mają zaś być stosunkami prawnorolnymi¹¹. Wydaje się, że jest to pogląd zbyt daleko idący.

Poza jedną sytuacją „łączenia” elementów cywilnoprawnych z elementami administracyjnoprawnymi, co odnosi się do umów zawieranych z jednostkami gospodarki uspołecznionej, wszystkie pozostałe umowy mają w pełni charakter cywilnoprawny.

Umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy (zawierana na podstawie i w trybie ustaw z 1977 oraz 1982 r.) jest czynnością cywilnoprawną regulowaną przepisami kodeksu cywilnego¹², do której stosuje się – o ile nic szczególnego nie wynika z przepisów ustawy emerytalnej – ogólne zasady prawa cywilnego dotyczące czynności prawnych. Umowa ta jest czynnością o charakterze cywilnoprawnym, a nie czynnością administracyjną¹³.

---

¹¹ Na temat pojęcia stosunku prawnorolnego zob. A. Lichorowicz, *Pojęcie stosunku prawnorolnego jako kryterium wyodrębnienia prawa rolnego w systemie prawa*, Krakowskie Studia Prawnicze 1987, z. XX, s. 437 i nast.

¹² Tak samo: S. Wójcik, *Z cywilnoprawnej problematyki problematyki zaopatrzenia emerytalnego rolników*, Studia Iuridica Silesiana 1979, z. 5, s. 260; J. Majorowicz, *Skutki cywilnoprawne przekazywania gospodarstwa rolnego na podstawie przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin*, Nowe Prawo 1978, nr 7-8, s. 1031; A. Lichorowicz, *Podstawowe założenia ustawy o przekazywaniu gospodarstw rolnych na własność państwa za rentę i spłaty pieniężne*, Nowe Prawo 1975, nr 7-8, s. 23 i nast.; tenże, *W kwestii charakteru prawnego umowy o przekazaniu gospodarstwa rolnego następcy*, PiP 1978, nr 8-9, s. 185 i nast.; J. Paliwoda, *Uwagi o ustawie z 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin*, Palestra 1978, nr 3, s. 3; J. Durka, *Przekazywanie gospodarstw rolnych następcy na podstawie przepisów ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym i innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin*, Nowe Prawo 1978, nr 11-12, s. 1635 i nast.

¹³ III CRN 136/81 (LEX 8344); zob. także: uchwała SN z dnia 16 września 1982 r. III CZP 37/82 (OSNCP 1983, nr 2-3, poz. 29).

Za odosobniony należy uznać pogląd, w myśl którego umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy jest umową cywilnoprawną o specyficznym charakterze, rodzącą stosunek administracyjny między przekazującym rolnikiem a państwem w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych, bądź pogląd przypisujący umowie i decyzji w przedmiocie renty charakter kompleksowej czynności prawnej¹⁴.

Elementy cywilnoprawne wyznacza nie tylko dany rodzaj (typ) określonej umowy, ale także treść poszczególnych umów. Nie ulega żadnej wątpliwości, iż wzajemne relacje stron (rolnik – następca) mają w pełni charakter równorzędny, a rozpoznawanie sporów podlega w całości kognicji sądów powszechnych.

Zatem ani przymiot producenta rolnego, ani prowadzenie działalności na własny rachunek nie mają żadnego znaczenia dla wyznaczników składających się na treść stosunku cywilnoprawnego.

Również przedmiot umowy (nieruchomość rolna – gospodarstwo rolne) nie charakteryzuje się żadnymi na tyle szczególnymi cechami, aby mogły one uzasadniać nadanie jej wyłącznie prawnorolnego charakteru. Nie ulega przecież żadnej wątpliwości, że przedmiotem obrotu powszechnego na gruncie kodeksu cywilnego jest właśnie nieruchomości rolne.

Nie można również przyjąć, że technika legislacyjna tych przepisów jest na tyle odmienna od przepisów prawa cywilnego, aby można było dokonywać odrębnej specyfikacji stosunku prawnorolnego.

Dalsze argumenty przemawiają także za brakiem uzasadnienia dla wyodrębniania stosunku prawnorolnego na tle zawieranych umów z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego za świadczenia emerytalno-rentowe. O ile na gruncie ustaw z 1977 r. oraz z 1982 r. wyłącznym umownym trybem rozporządzenia była umowa przekazania gospodarstwa rolnego traktowana jako odrębny, pozakodeksowy typ umowy nazwanej, to dalsza ewolucja wyraźnie wskazuje, że ustawodawca „odchodzi” od umowy przekazania na rzecz umów prawa powszechnego zawieranych na podstawie kodeksu cywilnego.

Dotychczasowe rozważania prowadzą do wniosku, że żadnej z analizowanych umów zawieranych w związku z przekazaniem gospodarstwa

---

¹⁴ Tak J. Szachulowicz, *Cywilnoprawna problematyka w ustawie o zaopatrzeniu emerytalnym rolników*, Paestra 1978, nr 7, s. 4.

rolnego za świadczenia emerytalno-rentowe nie można przypisać charakteru odmiennego niż cywilnoprawny. Nie oznacza to jednak, że panuje w tym względzie zgodność poglądów co do bliższej kwalifikacji danego typu umowy.

W literaturze przedmiotu podejmowano próby kwalifikacji umów, zwłaszcza w ramach części szczególnej prawa zobowiązań. Ograniczyć się należy w tym miejscu do rolnego aspektu niektórych umów nazwanych z kodeksu cywilnego oraz umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy (umowy z następcą oraz w celu wykonania umowy z następcą), jako odrębnego typu umów pozakodeksowych.

Umowy kontraktacji, dożywocia, dzierżawy nieruchomości rolnych w przeważającej części, z oczywistych względów, są klasyfikowane stosownie do systematyki kodeksu cywilnego. Nie wyróżnia się w żaden sposób ich szczególnego, rolnego charakteru. Zadania, jakie pełnią w odniesieniu do regulacji stosunków prawnych w rolnictwie pozostają bez znaczenia dla oceny wskazanych umów, jako typowych umów prawa cywilnego.

W szczególności przedmiotowa klasyfikacja wskazanych umów sprowadza się do przyjęcia następującego zestawienia:

a) umowa darowizny zaliczana jest do umów o przeniesienie własności (lub innych praw przedmiotowych);

b) umowa kontraktacji zaliczana jest do umów o przeniesienie własności (lub innych praw przedmiotowych) oraz węższej kategorii umów o dostarczenie towarów wyprodukowanych w przyszłości (wraz z umową dostawy);

c) umowa dożywocia zaliczana jest do umów o przeniesienie własności (lub innych praw przedmiotowych) w kategorii umów o świadczenia okresowe na rzecz osób fizycznych z wyłączeniem umów o charakterze losowym (wraz z umową renty);

d) umowa dzierżawy nieruchomości rolnych zaliczana jest do grupy umów o korzystanie z cudzej rzeczy lub cudzego prawa podmiotowego jako jedna z umów o korzystanie z rzeczy oznaczonej co do tożsamości (wraz z umową najmu i użyczenia)¹⁵.

---

¹⁵ Z. B a b i ń s k i, *Systematyka umownych stosunków prawnych pod względem treści*, *Studia Cywilistyczne* 1972, t. XIX, s. 102.

W świetle wcześniej przeprowadzonych rozważań nie budzi wątpliwości, że umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy oraz umowa z następcą stanowią odrębny typ umowy nazwanej¹⁶. Nie wyczerpuje to jednak zagadnienia właściwej kwalifikacji tych umów, która – jak się wydaje – może być dokonana łącznie.

Umowa przekazania gospodarstwa rolnego następcy oraz umowa z następcą (umowa w celu wykonania umowy z następcą) jest powszechnie klasyfikowana łącznie z umową dożywocia¹⁷, w grupie umów o funkcji alimentacyjnej¹⁸. Jako podstawę dla przyjętej klasyfikacji wskazuje się w szczególności, że analizowane umowy z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego przejęły cel alimentacyjny pełniony tradycyjnie przez umowę dożywocia¹⁹. Warto podkreślić, że wskazany cel jest wyznaczony treścią umownego stosunku prawnego oraz wynika z reguł rolniczego systemu emerytalno-rentowego²⁰. Związek umowy z następcą z umową dożywocia ma wynikać również z uwzględnienia elementów konstrukcyjnych dożywocia²¹.

Nie budzi wątpliwości, że szeroko rozumiana funkcja alimentacyjna umowy uzasadnia jej kwalifikację „w związku” z umową dożywocia, jako umową „pokrewną”²². Warto w tym miejscu powtórnie wskazać na wyrażony w literaturze pogląd, iż umowa z następcą pełni funkcję umowy dożywocia bądź umowy darowizny, nie będąc żadną z tych umów²³. Co

---

¹⁶ R. Budziński, [w:] R. Budziński, *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, t. VIII, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2004, s. 652 i cyt. tam literatura.

¹⁷ R. Budziński, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa...*, s. 631-660; Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania – część szczegółowa*, Warszawa 2005, s. 288; W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, Warszawa 2004, s. 571-573.

¹⁸ Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania...*, s. 278-290.

¹⁹ W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania...*, s. 573.

²⁰ Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania...*, s. 288.

²¹ Tamże.

²² Tak R. Budziński, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa...*, s. 649-650.

²³ E. Drozd, *Podstawowe zagadnienia konstrukcyjne umowy z następcą*, Rejent 1991, nr 3, s. 29; s. 29; R. Budziński, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa...*, s. 650-651.

więcej, wydaje się, że na plan pierwszy – niezależnie od funkcji alimentacyjnej – wysuwa się cel podstawowy umowy, związany z przeniesieniem własności.

Wydaje się jednak, że „pokrewny” charakter umowy z następcą oraz umowy dożywocia nie uzasadnia jednak techniczno-prawnego zabiegu w postaci przedstawiania umowy z następcą w sposób, który może sugerować błędny wniosek, że umowa z następcą stanowi szczególny rodzaj czy swoistą postać normatywną umowy dożywocia²⁴.

6. Wnioski

Przedstawiona kwalifikacja ze zrozumiałych względów ma charakter konwencyjny. W zdecydowanej mierze nie jest uzasadniana subsumpcją danej umowy w szerszą kategorię.

Wydaje się jednak, że z przeprowadzanej (w ramach rozważań *stricte* cywilnoprawnych) klasyfikacji można wysnuć interesujące wnioski. Charakterystyczna jest bowiem zgodność poglądów co do traktowania każdej z tych umów jako umowy z zakresu prawa zobowiązań. W szczególności dotyczy to także umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy zawieranej w trybie ustaw emerytalnych z 1977 r. oraz 1982 r. Właściwie w tym ostatnim zakresie brak jest jakichkolwiek podstaw dla kreowania umownego stosunku prawnorolnego, który można przeciwstawić stosunkowi cywilnoprawnemu. Metoda regulacji wyspecyfikowanych umów jest niewątpliwie taka sama, u jej podstaw ukształtowany został stosunek cywilnoprawny, którego źródłem jest umowa.

Odmienne funkcje, jakie związane są z poszczególnymi umowami, nie mogą w żadnej mierze decydować o wyodrębnieniu umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy (umowy z następcą oraz umowy w celu wykonania umowy z następcą) jako odrębnego typu umów prawa rolnego.

---

²⁴ Zob. R. Budzinski, [w:] *System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – część szczegółowa...*, s. 613-660; Z. Radwański, J. Panowicz-Lipska, *Zobowiązania...*, s. 288.